

**YOSHLARNING MA'NAVIY TASAVVURLARI
SHAKLLANISHINING IJTIMOYIY-PSIXOLOGIK OMILLARI**

Andijon viloyati Marhamat tumuni

13-sonli maktab psixologi

Axmadjonova Shoiraxon Raxmatovna

Annatsiya: *Yosharni ma'naviy tasurotlarini shakllanishida atrof-muxit, oila, maxalla va maktabning ta'siri va yoshlarning orzu intilishlari, didi, dunyokarashi xissiy kechinmalarini tushunish, ularga yakindan yordam berish kerakligi makolamda yoritilgan.*

Kalit suzlari: *Ukituvchi faoliyati, tarbiyachi, ota-onalar ma'sulyati, shaxs rivojlanish kunikmlari.*

Kishilik jamiyatining taraqqiyotida yoshlarning ma'naviy-intellektual salohiyati muhim rol o'ynaydi.

Yoshlarning kamoloti uchun xalaqit berayotgan ijtimoiy-psixologik muammolarni ilmiy asosda o'rganish va ularni hal etish, yoshlarning orzu-intilishlari, didi, dunyoqarashi, hissiy kechinmalarini tushunish, ularga yaqindan yordam berish, mamlakatimizning istiqboli uchun katta ahamiyatga ega.

Turli psixologik tadqiqotlarga ko'ra, maqsad va unga erishish yo'llarini anglash o'rtasida muhim bog'lanish mavjudligi aniqlandi.

Inson o'zligini ro'yobga chiqarishi o'ziga bog'liq ekanligini qancha tez tushunib yetsa, u hayotga shunchalik chuqurroq qaraydi va oldiga muhimroq maqsadlar qo'yadi. Jamiyatimizda yoshlarni tarbiyalashda ular ruhiyatiga ezgu his-tuyg'ularni singdirish muhimdir. Bu tuyg'u biologik hodisa emas, balki ijtimoiy hodisadir. Chunki, bu tuyg'u insonning ma'naviy shakllanishi jarayonida voyaga yetadi.

Sivilizatsiyali taraqqiyot o'zining tub mohiyati bilan shaxslarni iqtisodiy va siyosiy jihatdan to'la zabt etishni emas, balki ma'naviy-ruhiy jihatdan zabt etishni, ularni ongli intizomga bo'ysundirishni, g'oya orqali boshqarish va faollikka undashni o'z oldiga maqsad qilib qo'yadi.

Psixologik yetuklikka ega shaxs turli hayotiy vaziyatlar va sharoitlarni hushyor baholay oladi. Bu hushyorlik amaliylik, voqelikni to'g'ri baholay olish, shaxsda o'zining yutuq va kamchiliklarini bilim, malaka va qobiliyatlarini yetarlicha obyektiv baholay olishda ham namoyon bo'ladi.

Bunday shaxs o'z hissiyoti, kechinmalarini yetarlicha yaxshi nazorat qila bilishi, ya'ni ichki intizomni yuqori rivojlanganligi bilan xarakterlanib turadi. Psixologik yetuklik boshqa odamlarning xohish, istaklari, kechinmalarini tushunish bilan ma'lum darajada bo'liq. Bu o'z navbatida muloqotning, hamkorlikning yaxshi yo'lga qo'yilishiga, oilada, turli guruhlarda ijobiy munosabatlarning o'rnatilishiga imkon beradi.

Yoshlarda psixologik yetuklikni shakllantirishda ko'rgazmali va og'zaki psixologik targ'ibot usullaridan foydalanishimiz mumkin. Ko'rgazmali psixologik targ'ibot usulidan foydalanish uchun bizga vatanparvarlik, totuvlik, mehribonlik kabi sifatlar aks etgan, yoshlar ruhiyatida chuqur iz qoldiradigan tarqatma materiallar plakatlari kerak bo'ladi.

Og'zaki psixologik targ'ibotning ma'ruza qilish, turli chiqishlar, hisobot berish, suhbat, uchrashuvlar o'tkazish, munozara shakllari mavjud. Jan Piaje «bolaning ijtimoiylashuvi» jarayonini o'rganar ekan, uning o'z tengqurlari bilan turli mavzularda qiladigan munozara yoki bahslari, undagi egoistik, shaxsiyatparastlik mohiyatini susaytirib va shu tariqa o'z-o'zini anglash bilan bir qatorda o'zgalarning mavqelarini anglash va o'zida shaxsga xos sifatlarni o'stirishni aniqladi.

Har qanday odamda buyuklikka intilishi bo'ladi. Bunday intilish yoshlarni o'z ustida ishlashga, o'z faoliyatini va xulq-atvorini tahlil qilishga olib keladi. Bunda insonning tafakkur jarayonida o'ziga o'zi «Bugun men

qanday bilim va tajribalarni o‘zlashtirdim?», oldiga qo‘ygan maqsadiga erishish yo‘lida «Bugun men nima qildim va nimalarga erishdim?», o‘z ruhiy holatidagi o‘zgarishlarni aniqlash maqsadida «Bugun mening kayfiyatim qanday bo‘ldi, ruhim nimalarga moyil bo‘ldi?», boshqalarga yordam, xizmat ko‘rsatish maqsadida «Bugun men boshqalarga nima yordam berdim?», tetiklik va jismoniy bardamlik holatini saqlash maqsadida «Bugun mening ahvolim qanday bo‘ldi, men sog‘ligim uchun nima qildim?» kabi savollarni berish va o‘zini o‘zi taftish qilish har bir insonning umr boyligi bo‘lgan vaqtni tejashga o‘rgatdi. Inson kamoloti u vaqt tuyg‘usini egallagandan keyingina boshlanadi. Inson vaqtni his eta boshlagan paytdanoq o‘z-o‘zini nazorat qila boshlaydi. Kelajakka intilib yashayotgan shaxs o‘z vaqtidan samarali foydalanadi, o‘zida ma’naviy barkamollikni namoyon etadi.

Buyuk Suqrot o‘z falsafiy bahslarining birida o‘zlikni anglash haqida «avval o‘zingni bil» deb daovat qiladi. Demak, bilish jarayonida muhim bosqich yoki bilimning muhim oboyekti insonning o‘zidir. O‘zlikni anglash orqali insonning ma’naviyati shakllanadi.

Bolaning o‘z-o‘zini idrok qilishini uni ijobiy ishlarga yo‘naltirish orqali o‘stirish kerak. Bunda o‘quvchilar ijobiy tajriba orttirsin, ya’ni o‘ziga, oilasiga, guruhiga, jamoasiga manfaatli ish qilib, olqish olsin. Bolalarni jamoat ishlariga keng jalb etish amaliyotini kengaytirish, bu ishdan manfaatdorligini oshirish lozim. Bolaning o‘zini shaxs sifatida anglashi, o‘z ijobiy va salbiy sifatlarini tahlil qilishi, boshqa shaxslar ichida o‘z shaxsini alohida ajratish kabi muhim ijtimoiy - psixologik sifatlarni shakllantiradi. Bu esa shaxsda o‘z-o‘zini nazorat qilish tizimini yuzaga keltiradi.

Psixologik bilimdonlik shaxsni o‘z-o‘zini qo‘lga olishga, o‘z-o‘ziga buyruq berishga, o‘z-o‘zini qayta tarbiyalash va o‘z imkoniyatlaridan to‘g‘ri foydalanishga o‘rgatadi. Shaxs shakllanishining muhim shartlaridan biri-baholash qobiliyatining rivojlanishidir. Bu qobiliyat shaxsiy xarakter

xususiyati hisoblanib, shaxsning ma'naviyati va har tomonlama rivojlangan bo'lishida muhim rol o'ynaydi.

Har bir insonning ruhiy quvvati atrofdagilar ruhiy quvvati bilan bevosita bog'liq ekan, yoshlarni ma'naviyatli inson bo'lib kamol topishlarida o'zi hamda o'zgalarga to'g'ri va odilona baho berishga o'rgatishimiz zarur.

Buning uchun o'quvchilar bilan verbal va noverbal ijtimoiy psixologik treninglar, breynshorminglar, davra suhbatlari o'tkazish maqsadga muvofiqdir. Maqsadli treninglar yoshlarni ma'naviy jihatdan boyitishi, ularning nutqi va fikrlashini kengaytirish bilan bir qatorda, sog'lom turmush tarzini shakllantirishga ham xizmat qiladi.

Ayniqsa, yoshlar tashkilotlari, ma'naviyat va ma'rifat jamoat tashkilotlari, ta'lim muassasalari, maxalla, oila instituti o'rtasida mustahkam aloqa bog'lanishi kerak.

Yoshlarning qiziqishlari, hayotiy muammolari o'rganilib, ular o'rtasida ko'proq suhbat, badiiy kecha, uchrashuv va muloqotlarni uyushtirish, turli xil to'garak, sport seksiyasi, ilmiy tadqiqot uyushmalarini ko'paytirish, tanlov, anjuman, munozara, bahs va boshqa ommaviy tadbirlarni tashkillash lozim.

Yoshlarning ma'naviyatini tarbiyalashda axloqiy qadriyatlardan foydalanish va bunda axloqiy ta'sir ko'rsatish texnologiyasini joriy etish muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitusiyasi.
2. Karimova V. Ijtimoiy psixologiya. T., 2010.
3. Fish Radiy. Jaloliddin Rumiy. T., 1997.
4. Frankl Viktor. Chelovek v poiskax smysla Sbornik: Per. S angl. i nem (Obsh. red. L.Ya.Leontyeva. – M. Progress, 1990. – 368s. Il. – (B-ka zarubejnoy psixologii).
5. Xayrullayev M. Forobiy ruhiy prosesslar va ta'lim-tarbiya to'g'risida. T., 2004.